



Võru maakonna mahekokkuleppe täitmiseks vajalikud uuringud ja analüüsid

III OSA: TEGEVUSKAVA

SA EESTI MAAÜLIKOOLI MAHEKESKUS

TELLIJA: VÕRUMAA ARENDUSKESKUS



Euroopa Liit
Euroopa struktuuri-
ja investeerimisfondid



Eesti
tuleviku heaks

Sissejuhatus

Võru maakonna omavalitsused, SA Võrumaa Arenduskeskus ja MTÜ Setomaa Liit sõlmisid 18. septembril 2020 kokkuleppe kohaliku, tervisliku ning maheda toidu ja tooraine suuremaks kasutamiseks avaliku sektori rahastatavas toitlustuses, mis aitab saavutada Võru maakonna arengustrateegia 2035+ püstitatud eesmärgid. Kokkuleppe kohaselt on eesmärgiks saavutada 2024. aastaks omavalitsuste haridusasutustes mahetooraine kasutamine pakutavas toidus vähemalt 20 protsendi ulatuses.

3. mai 2022 seisuga on toitlustuse ökomärk „20-50% toorainest on mahe“ kasutusel 10 asutuses. 13 asutust (neist 8 lasteaeda) kasutavad mahetoorainet mingil määral, kuid pole selle kasutamisest Põllumajandus- ja Toiduametit teavitanud. 12 asutust (neist 5 lasteaeda) ei kasuta või on kasutanud juhuslikult/mitte järjepidevalt mõnda mahetoorainet.

Tegevuskava koostamisse andsid sisendi uuringu „Võru maakonna mahekokkuleppe täitmiseks vajalikud uuringud ja analüüsid“ raames valminud kaks esimest osa: taustaolukorra ülevaade ja mahetoodangu kättesaadavuse ülevaade. Tegevuskavasse küsiti sihtgrupilt sisendit taustaolukorra ülevaate tulemusi tutvustaval seminaril 03.05.2022 ja tegevuskava seminaril 27.06.2022.

Vajalike tegevuste ülevaade

Tegevuskavas on kirjas vajalikud tegevused Võru maakonnas nelja teemavaldkonnana:

1. Mahetooraine kättesaadavus
2. Mahetooraine kasutuselevõtt
3. Hariduslikud tegevused
4. Teavitustegevused

Iga tegevuse juures on kirjas sihtgrupp, kellele see tegevus on suunatud, prioriteetsus (väga oluline I või oluline II), elluviimise aeg aastatel 2022-2025 ning tegevuse eest vastutaja/elluviija. Viimases lahtris selgitatakse vajadusel tegevuse sisu.

Hariduslike tegevuste osas on oluline teha koostööd teiste temaatiliste programmide ja algatustega, kus on võimalik ellu viia ühiseid tegevusi tervislike eluviiside ja toitumise propageerimiseks, nt Liikuma Kutsuva Kooli programm.

Eraldi teemana on tegevuskavas lühidalt ära toodud ka ootused riigile.

Tegevuskava

1. MAHETOORAINE KÄTTESAADAVUS

Tegevus	Sihtgrupp	Prioriteet I või II	2022	2023	2024	2025	Vastutaja/elluviija	Selgitus
Teavitus mahetooraine vajaduse osas (pressiteade jm)	Mahetootjad ja -töötajad	I	x	x	x	x		Pressiteade
Maakondliku mahetoidu andmebaasi loomine, kus on kirjas reaalses kättesaadav tooraine	Asutused, mahetootjad ja -töötajad	I		x	x	x	AMF, LET, Taluliit, Arenduskeskus leiab partneri koostöös	Sisaldab kogu mahetooraine kättesaadavust Võrumaal (sh hulgiladude pakkumised ja import tooted). LEADER tegevusgrupi strateegias mahetooraine kättesaadavust toetavate tegevuste lisamine, projektide taotlemine.
Regulaarne mahetootjate ja nende võimekuse kaardistamine (vald, maakond, Lõuna-Eesti piirkond), tootepõhiselt tootjate info koondamine ja edastamine	Mahetootjad Kool, lasteaed	I	x	x	x	x	Arenduskeskus	Sisend andmebaasi. Seda tööd peaks tegema mahetoodete müügist huvitatud organisatsioon.
Mahetootjate võrgustumisele ja piirkondliku organisatsiooni loomisele kaasaaitamine mahetooraine pakkumiseks	Mahetootjad ja -töötajad	I	(x)	x	x	x	Arenduskeskus käivitab, Setomaa Liit, Taluliit	Võimaldab teha ühispakkumisi ja osaleda ühiselt hangetes, saab rajada logistikakeskuse. Seotud andmebaasiga ja mahetootjate huvide esindamisega.
Konkreetsel haridusasutusel suunatud kohaliku mahetooraine pakkumise koondamine ja edastamine	Kool, lasteaed	I	x	x			Arenduskeskus, mahetootjad	Kuni tekib toimiv piirkondlik organisatsioon mahetooraine pakkumiseks
Praeguste mahetootjate ja -töötajate motiveerimine tootmismahetude suurendamiseks, tavatootjate motiveerimine alustamiseks ülemineku mahetootmisele ja -töötlemisele	Mahe- ja tavatootjad/töötajad	I	x	x	x	x	Arenduskeskus, Setomaa Liit, KOVID, UMA MEKK, Seto Köök	Ka uute tehnoloogiate kasutuselevõtt, innovatsioon. Sh LEADER tegevusgrupi strateegias mahetooraine kättesaadavust toetavate tegevuste lisamine, projektide taotlemine.

Tegevus	Sihtgrupp	Prioriteet I või II	2022	2023	2024	2025	Vastutaja/elluviija	Selgitus
Maakonna tasemel esmatöötlemise, hoiustamis- ja logistikakeskuse rajamine	Mahetootjad ja -töötajad	I		x	x	x	Arenduskeskus, Setomaa Liit, mahetootjad	Suunatud väiketootjatele. Võimalik asukoht/pilootala Obinitsa (marjade olemas, edasi mahlad, püreed jm). Võimalik, et erinevatel kultuuridel erinevad asukohad. Ladustamine, esmatöötlemine, logistika korraldamine
Hulgifirmades mahetooraine valiku suurendamine ja logistika tagamine (sh mahetunnustuse taotlemine)	Hulgifirma	I	x	x	x	x	Hulgifirmad, mahetootjad	
Mahe metsasaaduste korje juhise koostamine ja huviliste nõustamine	Kool, lasteaed	II	(x)	x	x		Arenduskeskus, PTA	Korjema tunnistamise riigilõivu tasumine maakondlikul tasandil
Tooraine hangetesse kättesaadava mahetooraine nimekirja koostamine	Kokk, tooraine tellija	I	x	x				Nimekiri arvestab maakondliku mahetooraine kättesaadavust kuni juhise valmimiseni
Hangete koostamise juhise mahetooraine kasutuselevõtuks	Hanke koostaja (asutus)	I	x				Arenduskeskus, KOVi hankespetsialistid	Stratkit+ projekt, koostöös KOVidega
Toitlustaja hanke läbiviimine Võru linnas	Hanke koostaja (KOV)	II			x		KOV	Järgmises Võru linna koolide hankes peab jätkuma mahetoidu pakkumine vähemalt 20% ulatuses.
Tooraine hanke läbiviimine Võru vallas	Hanke koostaja (asutus)	II	x				Asutus, KOV	Tooraine hankega on oluline saada ka mahetoodete pakkumus. Kaasata kokkasid. Hanke periood max 2 aastat.

2. MAHETOORAININE KASUTUSELEVÕTT

Tegevus	Sihtgrupp	Prioriteet I või II	2022	2023	2024	2025	Vastutaja/elluviija	Selgitus
Mahetoidu kasutuselevõtu koordinaatori ametikoha loomine	Asutused, kokad	I		x			Arenduskeskus	Maakonna tegevuste koordineerimine, kokkade omavahelise suhtluse korraldamine, hariduslikud tegevused jm
Kokkade koolitused ja õppekäigud teistesse köökidesse ja mahetaludesse	Kokad	I	x	x	x	x	Arenduskeskus, Asutus, KOV	Kokkade kogemuste vahetamine kolleegilt-kolleegile, toidu kvaliteet ja tervisemõjud
Kohaliku mahetooraine kättesaadavust arvestavate retseptide kogumi koostamine	Kokad	I		x			Koordinaator, kokad	Nt Võrumaa TOPP 10 toitude (3-käiguline) kogumik Erinevate projektide toel
Ühismenüü (nädalane) väljatöötamine ja tooraine koos tellimise korraldamine	Kokad	II		x	x		Koordinaator, kokad	Erinevate projektide toel
Ise korjatud mahe metsa- ja aiasaaduste hoiustamise ja edasise töötlemise juhendid	Kokad	II	x	x			Koordinaator	Külmutamine, hoidiste tegemine lasteasutuse köögis oma köögi tarbeks.
ANC laoprogrammi ühishanke läbiviimine ja kasutajakoolituse korraldamine	Kool ja lastead	I	(x)	x			KOV	Aitab lihtsustada mahetooraine kasutuse arvestamist
Köökide juhendamine ja nõustamine asutustes kohapeal	Kokad, majandusjuhat ajad	I	x	x	x	x	Koordinaator, Mahepõllumajanduse Koostöökogu	
Asutuses mahetoidu kasutuselevõtu meeskonna loomine	Asutus	I	x	x	x		Asutus	Nt asutuse juhi töölepingusse mahetoidu teema kirjapanemine, kokkadele motiveeriv tööleping jm
Mahetoitlustuse ökomärgi taotlemine	Asutus	I	x	x	x	x	Asutus, toitlustusettevõtte	
Koolide ja lasteadeade tunnustamine ja motiveerimine	Köögipersonal	I		x	x	x	KOV	Tunnustada nii asutust kui kokkasid. Nt midagi kasulikku kööki, tunnustus sõnas, rahaliselt.
Tänuõhtusöök haridusasutustele	Asutuse mahemeeskond	I	x	x	x	x	Arenduskeskus	

Tegevus	Sihtgrupp	Prioriteet I või II	2022	2023	2024	2025	Vastutaja/elluviija	Selgitus
Inspireerivate külastuste korraldamine Eestis ja välismaal	Asutuste juhid, köögipersonal	I	x	x	x		Arenduskeskus, KOV	Tutvumine teiste mahetoitu kasutavate asutuste tegevustega kohapeal, k.a õppereisid välismaale
Teiste koolide ja lasteaedade kogemuste tutvumine seminaridel ja kokkusaamistel (sh veebis)	Asutuste juhid, köögipersonal	I	x	x	x	x	Arenduskeskus, Setomaa Liit jt	Erinevad tegevused: mahetoidu kasutajate ümarlaud, veebipõhised kokkusaamised jm. Kogemuste jagamine ja julgustamine „uute ja vanade“ vahel Võru maakonna siseselt, nt KOVide kaupa.
Lahenduste otsimine hoiuruumide probleemi lahendamiseks	Kool ja lasteaed, mahetootjad	II		x	X		KOV	Nt külakelder
Asutuste arengukavadesse mahetoidu kasutuselevõtu ja vajalike tegevuste lisamine (nii toit kui haridus)	Asutus	I	x	x	X		Asutus	
Valdade arengukavadesse mahetoidu eesmärkide ja tegevuste lisamine	Laiem avalikkus	I	x	x	X		KOV	
Kooli restorani kontseptsiooni väljatöötamine	Kool	II			x	x	Arenduskeskus, kokad	
Kooli sööklast kooli restoraniks	Kool	II			x	x	KOV, Arenduskeskus	Paaris koolis koolirestorani kontseptsiooni rakendamine

1. Hariduslikud tegevused

Tegevus	Sihtgrupp	Prioriteet I või II	2022	2023	2024	2025	Vastutaja/elluviija	Selgitus
Õpetajate ja personali koolitus/informeerimine mahetoidust ja selle pakkumisest	Õpetajad, asutuse personal	II	x	x	x	x	Asutus, Arenduskeskus maakondlikult	Et õpetajad saaksid selgitada lastevanematele ja lastele tervisliku toitumise põhimõtteid, miks eelistada mahetoitu.
Tervisenõukogude kaasamine	Asutuse personal	I	x	x	x	x	Asutus, Arenduskeskus maakondlikult	Tervislike koolide ja lasteaedade võrgustiku meeskondade kaasamine mahetoidu teadlikkuse tõstmisesse
Lapsevanemate ja hoolekogu teadlikkuse tõstmine mahetoidust	Lapsevanem	I	x	x	x	x	Asutus, KOV, Arenduskeskus maakondlikult	Nt korraldada hoolekogude koostööpäev, infopäev
Haridusprogrammi koostamine tõstmaks õpilaste teadlikkust mahetoidust	Õpilased	I	(x)	x	x	x	Asutus, Arenduskeskus maakondlikult	Õppetöös (nt bioloogia, kodundus) pöörata rohkem tähelepanu mahetoidu eeliste (tervis, keskkond) kohta. Kaasata KIK jt rahastamisvõimalusi.
Haridusprogrammi koostamine tõstmaks õpilaste teadlikkust toidu kasvatamisest	Õpilased	I		x	x	x	Asutus, Arenduskeskus maakondlikult	Õppepäevad lastele, kuidas seeme maha saab, sügisel saagi koristus. Kaasata KIK, PRIA jt rahastamisvõimalusi. Teha koostööd Euroopa kultuuripealinn Tartu 2024 projektiga „Kasvades oma toiduga“
Kokandusringide korraldamine	Õpilased	I	(x)	x	x	x	Asutus	Praktiline, tehakse mahetoorainest toitu, mis hiljem läheb ka kooli menüüsse. Koostöös kooli köögiga
Kokkamisvõistluse korraldamine	Õpilased	I	x	x	x	x	Asutus, Setomaa Liit	Igal aastal korraldada eraldi koolide grupile, piirkonnale, ka PR tegevus
PRIA koolikava haridusmeetmete tutvustamine ja taotlemine	Õpilased	I	x	x	x	x	Asutus, KOV	Neile, kes veel ei osale PRIA programmis
Oma aedade, peenrakastide, kasvuhoonete rajamise propageerimine	Asutus, õpetajad	I		x	x		Asutus, KOV	Vajalik läbi mõelda vastutava personali tööjaotus, et tagada hooldus suvel

Tegevus	Sihtgrupp	Prioriteet I või II	2022	2023	2024	2025	Vastutaja/elluviija	Selgitus
Oma aedade, peenrakastide, kasvuhoonete rajamise toetamine	Asutus, õpetajad	I		x	x		KOV	
Kohalike mahetootjatega koostöövõimaluste tutvustamine	Kool ja lasteaed	I	x	x	x	x	Arenduskeskus, mahetootjad	Koostöö mahetootjate juures oma aianurga/peenarde rajamiseks
Mahetalude koostöövõrgustiku loomine ja hilisem tegevuse koordineerimine harduslike tegemiste pakkumiseks Võru maakonnas	Kool ja lasteaed	I	x	x	x		Arenduskeskus, mahetootjad, tootjate võrgustik	Mahetalude külastuste pakkumised, kohapealsed õppetegevused taludes jm
Toidujäätmete tekke vähendamine koolides ja lasteaedades	Kool ja lasteaed	I	x	x	x	x	Asutus	Õigeaegne teavitamine lapse puudumisest
Jäätmetekke vähendamise võitlus	Kool	I	x	x	x	x	Asutus, Arenduskeskus	Alguses igas asutuses klasside kaupa, hiljem võib ka maakondlikult
Biojäätmete kompostimisvõimaluste loomine kõikidesse haridusasutustesse	Kool ja lasteaed	I		x	x		KOV, asutus	Erinevad võimalused: ise valmistatud kompostikast õppetöö käigus, ostetud komposterkast vm

2. Teavitustegevused

Tegevus	Sihtgrupp	Prioriteet I või II	2022	2023	2024	2025	Vastutaja/elluviija	Selgitus
Haridusasutuste omavahelise kommunikatsioonikanali loomine	Mahetoitlustuse eest vastutaja	II	x	x			Arenduskeskuse kommunikatsiooni-juht	Nt meililist (FB suletud grupp), kus oleks võimalik infot vahetada (uued pakkujad, retseptid, koolituste info, kogemuste jagamine jm)
Kommunikatsiooniplaani väljatöötamine	Laiem avalikkus	II		x			Arenduskeskus	
Mahetoidu teemaline PR tegevus	Laiem avalikkus	I	(x)	x	x		Asutus, KOV	Artiklid (sh kogemuslood) lehes, info kodulehel ja sotsiaalmeedias. Lisaks üldisele mahetoidu infole tutvustada toitlustuse ökomärgi kasutajaid, piirkonna mahetootjaid.
Maakonna ülesed mahetoidu teemalised plakatid, loengud ja videoklipid	Lapsed, asutuse personal, lapsevanem	I	(x)	x	x		Arenduskeskus	Üldised teemad: mahetoit, ökomärk, tervis jm. Videoklipid lapsevanematele: mis on mahetoit ja miks me seda pakume
Haridusasutuse spetsiifilised loengud, videod, plakatid	Lapsed, asutuse personal, lapsevanem	II		x	x		Asutuse tervisenõukogud, hoolekogud, KOV, Arenduskeskus	Köögi tegevusi ja mahetootjaid (tooraine, hariduslik koostöö) tutvustavad videoklipid jm
Piirkonna mahetalude innustamine avatud talude päevadel osalemiseks, osalevate talude kohta info koondamine	Mahetootjad	II		x	x		Setomaa Liit, Arenduskeskus,	Infot jagada haridusasutustele ja lapsevanematele
UMA MEKK laadal MAHEALA korraldamine	Tarbija, lapsevanem	I	(x)	x	x	x	UMA MEKK, mahetootjad	

5. Vajadused riiklikul tasemel

- Koolilõuna toetuse suurendamine, hetkelt toetus 1 EUR/päev koolilapse kohta
- Mahetoidu kasutamise toetamine, määruse „Haridusasutuses mahepõllumajandusliku toidu ja mahepõllumajanduslikke koostisosi sisaldava toidu pakkumise toetus“ rakendamine (*kooskõlastamise tähtaeg EISis 21.06.2022*) ja toetavate tegevuste hanke läbiviimine.
- Mahetoitlustuse ökomärgi kasutuse võimalikult lihtne aruandlus – kas ühe kuu arvestuse asemel võiks olla kvartali põhine arvestus? (Rõuge Põhikooli ettepanek)
- Motiveerivad toetused mahetootjatele
- Investeeringutoetused mahetootlejatele (sh esmatöötlus, nt koorimine)